

Такриз

ба автореферати диссертатсияи Гадоев Нурхон «Хусусиятҳои лугавию семантикий ва сохтории воҳидҳои фразеологӣ дар лаҳҷаҳои ҷанубии забони тоҷикӣ (минтақаи Кӯлоб)» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои филологӣ аз рӯйини ихтиссоси 10.02.01.-Забони тоҷикӣ

Фразеологияи шеваю лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ ва боигарии сарчашмаҳои он чи қадар пурра ва муқаммал омӯхта шавад, ҳамон қадар ба таҳқиқи гуногунсоҳай лексикаи забони адабӣ шароити мусоид фароҳам оварда мешавад. Воҳидҳои фразеологӣ дар мавриди оғаридани образҳои дилҷаспи бадей, тасвири манзара ва лаҳҷаҳои ҷудогонаи зиндагӣ, баҳодиҳӣ ба ҳодисаю воқеаҳои ҳаёт ҳамчун маводи муҳиму тайёри забон корбурд мешаванд. Зарурати омӯзиши воҳидҳои фразеологии лаҳҷа дар муқоиса бо забони адабӣ аз он ҷиҳат муғид аст, ки онҳо узван бо ҳам алоқаманд буда, дар иртиботи якдигар инкишоғ меёбанд. Таъсири мутақобилаи онҳо вобаста ба марҳилаҳои муҳталифи инкишоғи таърихии ҳаёти ҳалқ воқеъ мешавад. Ҳангоми таҳлилу муқоисаи ин ду шакли забони тоҷикӣ ба бисёр дигаргуниҳо, пешравиҳо дучор шудан мумкин аст. Дар таркиби воҳидҳои фразеологӣ қалимаҳои дилҳоҳ бо қалимаи дигар ҳамнишин гашта, тавассути гирифтани маънои маҷозӣ дар маҷмӯъ воҳиди фразеологиро ба вучуд меоранд.

Агар ба мазмуну мундариҷаи воҳидҳои фразеологӣ чуқурттар ворид шавем, ҳис мекунем, ки тамоми хислатҳои ботинию зоҳирӣ ва мусбату манфии инсон дар воҳидҳои фразеологӣ инъикос ёфтанд. Барои ҳамин таҳқиқи вижагиҳои воҳидҳои фразеологии лаҳҷавӣ:сермаънӣ, гуногунрангӣ ва образнокии воҳидҳои фразеологӣ дар лаҳҷаи ҷанубии забони тоҷикӣ, аз ҷумла, минтақаи Кӯлоб, ки то ҳол таҳқиқ нашудааст, таваҷҷуҳи муаллифи рисоларо ба худ ҷалб намудааст.

Рисола аз муқаддима 5 - боб ва феҳристи адабиёти борат аст. Дар муқаддима перомуни воҳидҳои фразеологӣ - воситаи образнок, мӯъҷазу таъсирбахш ифода кардани афкор сухан рафтааст, Онҳо соҳаҳои муҳталифи зиндагиро дар худ инъикос менамоянд ва бо ҳамин ҳаёт ва ҷомеаи моро дар назари кас ба таври зебо ва пурбуранг ҷилвагар месозанд. Инчунин муаллиф дар муқаддима дар бораи дараҷаи омӯхта шудани воҳидҳои фразеологӣ аз тарафи олимони рус ва тоҷик маълумоти дуруст пешниҳод карда, дар ин соҳа сахми ҳар қадоми онҳоро алоҳида таъқид намудааст.

Дар боби якум ,ки «Воҳидҳои фразеологии лаҳҷа ва аломатҳои хоси он» унвон гирифтааст, оид ба ҳусусиятҳои вижагӣ ва аломатҳои хоси фразеологизмҳо ибрози назар карда шудааст. Маълум аст, воҳидҳои

фразеологӣ дар забони зинда арзи вуҷуд карда, суфта шуда. баъдан ба забони адабӣ ворид шудаанд. Маводи овардаи муҳакқик аз лаҳҷаи мавриди назар қобили қабул буда, маълумоти назариявии дар рисола сабтшударо асоснок менамоянд. Гоҳо мисолҳо ҳаматарафа таҳлилу таҳқиқ гардида, аз онҳо хулосаи дурусти илмӣ бароварда шудааст.

Боби дуюм «Таснифоти воҳидҳои фразеологӣ аз нигоҳи маъно ва соҳтор» ном дорад. Дар ин боб муаллифи рисола фикру ақидаҳои олимони пешинаро дар бораи воҳидҳои фразеологӣ ба инобат гирифта, онҳоро ба чор гурӯҳ табақабандӣ намуда, оид ба ҳар қадоми онҳо маълумоти дурусти назариявӣ пешниҳод намудааст: 1.Идиомаҳо (рехтаҳои фразеологӣ); 2.Воҳидҳои фразеологии ғайриидеоматикӣ; 3. Вобастаҳои фразеологӣ; 4. Ифодаҳои фразеологӣ. Мисолҳои овардаи муҳакқик роҷеъ ба навъҳои муҳталифи фразеологизмҳои лаҳҷа дуруст буда, онҳо ҳаматарафа ташреху тавзех ёфтанд.

Боби сеюм «Хусусияти маънӣ ва услубии воҳидҳои фразеологӣ» унвон гирифта, дар он хусусиятҳои семантикӣ, имконоти услубӣ ва қабатҳои луғавию маъноии воҳидҳои фразеологӣ баррасӣ карда шудааст. Муаллиф дар ин боб дар бораи муродифоти воҳидҳои фразеологӣ, антонимҳои воҳидҳои фразеологӣ ва таъбирҳои омонимиву сермаъно ва ташбехӣ маълумоти дақиқу маводи фаровоне пешкаш намудааст.

Боби чаҳорум «Воҳидҳои фразеологии соматӣ» номгузорӣ шуда, доир ба вожаҳои ифодагари аъзои бадани инсон:дил, ҷашм, рӯй, гӯш, даҳан, даст, пой, гардан, лаб, забон, бинӣ ва дандон, ки дар таркиби воҳидҳои фразеологӣ омада, маъноҳои муҳталифро ифода менамоянд, баҳс меқунад.

Боби панҷум “Воҳидҳои фразеологии ташбехӣ” як қисмати қалони захираи фразеологии забони адабии муосири тоҷикро ташкил медиҳад. Воҳидҳои фразеологии ташбехӣ дар асоси ташбехҳои озод соҳта шуда. ягон аломат ва хусусияти ашё бо ашёи дигар муқоиса карда мешавад. Воҳидҳои фразеологии ташбехӣ, ки дар лаҳҷаҳои минтақаи Кӯлоб дар истифодаи ҳаррӯзai мардум қарор доранд, вижагиҳои хоси худро доранд. Воҳидҳои фразеологии ташбехӣ ба тавассути пешояндҳои номии «ранги», «қади», «чени», съни ва пасванди «- ворӣ» ташаккул ёфта, дар нутқу муоширати сокинони минтақаи мазкур мустамаланд: Морворӣ печидан (бетоқат шудан, сабру тааммулро аз даст додан): барги бедворӣ ларзидан (саҳт тарсидан, ба воҳима афтодан): ранги гърг кор қадан (аз таҳти дил кор кардан), қади ғов ақл надоштан (киноя ба одами беакл, ё камакл), «саг-ъ пъшъкворӣ зъндагӣ қадан» (ҳаёти ноҳинҷор доштан): Воҳидҳои фразеологии ташбехӣ саршори воситаҳои пуробуранг гардондани сухан

аз қабили маҷоз, киноя, муболига, таззод ва ташбеху истиора буда, барои образнок ифода кардани нутки гӯянда хизмат мекунанд.

Бояд қайд кард, ки рисола бо вучуди маводи зиёдро дар баргирифтанаш, дар нигориши он баъзан ба сахлангорӣ роҳ дода шудааст:

1. Дар рисола муқоисаи фразеологизмҳои лаҳчаҳои як маҳал бо маҳалҳои дигар ва забони адабӣ он қадар барҷаста нест.

2. Дар диссертатсия фарҳангӣ лугатҳои соҳавӣ ба қадри даркорӣ мавриди истифода қарор нағирифтанд.

3. Дар муқаддима дараҷаи омӯхта шудани мавзӯъ такмил меҳоҳад.

Албатта, ин камбудиҳо ислоҳшаванданаанд ва қимати илмии рисоларо паст карда наметавонанд.

Бояд қайд кард, ки диссертатсияи Гадоев Нурхон дар мавзӯи «Хусусиятҳои луғавию семантиқӣ ва соҳтории воҳидҳои фразеологӣ дар лаҳчаҳои ҷанубии забони тоҷикӣ (минтақаи Кӯлоб)» ба талаботи Комиссияи олии аттестацисионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, унвонҷӯ Гадоев Нурхон ба дарёфти дараҷаи илмии доктори илми филология аз рӯи ихтиссоси 10.02.01.- Забони тоҷикӣ сазовор аст.

Мудири кафедраи забони тоҷикӣ
Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат,
доктори илмҳои филология, профессор:

Кабиров X. Ш.

Имзои профессор Кабиров X. Ш.-ро
тасдиқ менамоям.

Сардори шуъбаи кадрҳо:

Вазиров М.

